

פסחים נ. (תחילת הפרק) עד נב. (ש3)

ביאורי מושגים

כוחו של מנהג - פרקנו עוסק רבות במנהגי הציבור. בניגוד לתקנות חכמים שכוחן נובע ישירות מהתורה, מנהג הוא הסכמה ציבורית שכוחו נובע מכוח הציבור.
 הגמרא מחלקת חלוקה מהותית בין מנהג עם תוקף שחייבים לקיים לבין מנהג סתמי שנהג הציבור הרחב מתוך בורות וחוסר הבנה הגמרא בנדרים (טו.) הבינה שחכמים תיקנו שלמנהג יהיה תוקף של נדר. הגמרא אצלו מביאה מקור אחר, להבנתה כוחו של המנהג נובע מהתביעה 'שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אימך'. מקור שלישי לכוחו של המנהג הוא הפסוק 'לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים' שנדרש גם כמוסב על מנהג.

משנה

חציו הראשון של י"ד בניסן

במקום שנהגו לעשות מלאכה: מותר,

במקום שנהגו לא לעשות מלאכה: אסור,

ההולך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו או להיפך: אסור

מנהג

אל ישנה אדם מפני המחלוקת.

ביעור פירות שביעת

המוליך ממקום שלא כלו פירות למקום שכלו: חייב לבער.

מסקנה מהמשנה: מחצות ואילך אסור לעשות מלאכה לכולם.

קושיה:

גם בערבי יו"ט אחרים ובערבי שבתות אסור לעשות מלאכה מחצות. למה המשנה התייחסה רק לערב פסח?

תשובות:

- א. בפסח אסור מחצות, בשאר יו"ט אסור מזמן המנחה (הראשונים נחלקו האם הכוונה למנחה גדולה (6.5 שעות זמניות) או מנחה קטנה (9.5 שעות זמניות))
 ב. בפסח אסור ממש, בשאר יו"ט אינו רואה סימן ברכה במעשיו.

סימן ברכה וסימן קללה

- העושה מלאכה בערבי יו"ט ושבט ובמוצאי ימים אלו (במשך תוספת זמן של חול על הקודש) - אינו רואה סימן ברכה במעשיו.
- אדם שמלאכתו או עושרו מנקר עיניים - לא מתעשר משום שכולם מסתכלים עליו, מקפידים עליו, ונותנים בו את עיניהם.
- אלו אינם רואים ברכה במעשיהם: אדם שניזון מהשכרת חפציו (השכר על כך מועט), מתרגום בשבת (כיוון שנהנה משכר שבת), מעיסוק ביתומים (כיוון שאינם ברי מחילה על פגיעה בממונם), עיסוק מצוה (כך ביקשו אנשי כנסת הגדולה).

אנשי כנסת הגדול תיקנו 24 תעניות ובהן ביקשו שלא יתן להם להתעשר כדי שלא יפסיקו את עיסוקם.

ואם העוסק עוסק לשמה ולכן ימשיך בעיסוקו גם אם יתעשר - הוא יכול להתעשר.

מצוה שלא לשמה:

- יש עליה שכר (כמובן שהשכר פחות משכרו של העושה לשמה).
- עתידי כוח המצוה לגרום לו לעשותה בעתיד לשמה.

מנהגים

מנהג בעל תוקף:
מחייב,

וכשהמנהג עלול להביא לידי תקלה (למשל הנהגים להפריש מאורז עלולים להפריש מעיסת אורז הפטורה על עיסת מיני דגן החייבת) חובה לבטלו.

מנהג ללא תוקף:
לא מחייב, אבל אם הנהגים הינם עמי ארצות אסור לבטל את מנהגם.

העובר ממקום למקום:

אביי: עליו לאמץ את מנהגי שני המקומות לחומרא (אלא אם כן מקומו הראשי הוא א"י - שאליה משועבדות שאר הארצות). רב אשי: אם דעתו לחזור - ינהג כמנהגי מקומו הקודם (ובתנאי שלא יתנגש בפהרסיא עם מנהגי המקום החדש). אם אין דעתו לחזור - ינהג כמנהג מקומו החדש.

האמוראים אימצו את שיטת רב אשי להלכה.

מנהג מיקל

כדי לקיים מנהג מיקל יש צורך לראות בר סמכא שנהג להקל (הגמרא לא מכריעה על איזה בר סמכא ניתן לסמוך ועד כמה).

ציטוט מהמשנה

פיסקא א':

ההולך ממקום שעושים מלאכה למקום שלא עושים: אסור

פיסקא ב':

ההולך ממקום שלא עושים מלאכה למקום שעושים: אסור

הסיפא:

אל ישנה אדם את מנהגו מפני המחלוקת

התירוץ של אביי:

הסיפא מוסבת רק על פיסקא א' (כאשר מנהג המקום החדש הינו מחמיר).

סתירה:

במקרה המופיע בפיסקא ב' על האדם לנהוג בניגוד למקום שבו הוא נמצא.

ואילו בסיפא כתוב שאסור לשנות מהמנהג!

התירוץ של רבא:

בפיסקא ב' כשהאדם לא עושה מלאכה הוא אינו מעורר מחלוקת.

כשאדם לא עושה מלאכה אין זה בהכרח משום שהוא סובר שאסור לעשות מלאכה.

ייתכן שהוא סתם מתבטל להנאתו.